

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2026. № 5.
ISSN 2307-2105

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.5.199>

УДК 339.7:061.1ЄС]:338.246.8(477)

Г. В. Кучер,

*д. е. н., професор, професор кафедри фінансів,
Державний торговельно-економічний університет*

ORCID ID : <https://orcid.org/0000-0002-1714-5623>

Л. В. Козарезенко,

*д. е. н., професор, професор кафедри фінансів,
Державний торговельно-економічний університет*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1349-6805>

БЮДЖЕТНА ПІДТРИМКА ЄС СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

G. Kucher,

*Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor at the Department of Finance
State University of Trade and Economics*

L. Kozarezenko,

*Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor at the Department of Finance
State University of Trade and Economics*

EU BUDGETARY SUPPORT FOR THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

Стаття присвячена аналізу теоретичних підходів та практичних особливостей функціонування механізмів та інструментів співробітництва України, міжнародних фінансових інституцій, ЄС з питань забезпечення платоспроможності країни, збалансованості та фінансової стійкості бюджетної системи країни, фінансування бюджетного дефіциту. В умовах інтеграційних та суспільних трансформацій, неспровокованої військової агресії проти України, посилення глобалізаційних викликів та загроз питання національного демократичного розвитку, фінансової стійкості потребує постійної уваги та адаптації підходів міжнародного співробітництва, вдосконалення системи управління державними фінансами, забезпечення відкритості та прозорості державної фінансової політики, руху фінансових потоків. Досліджено значний досвід світової спільноти щодо застосування міжнародної підтримки та бюджетної допомоги, механізмів фінансово-правового регулювання та фінансування програм бюджетної підтримки для досягнення Цілей сталого розвитку. Проведено аналіз реалізації механізмів міжнародної допомоги на основі даних про міжнародні партнерства ЄС, що дозволило на основі його узагальнення визначити складові механізму функціонування програм бюджетної підтримки державного бюджету та чинники, що на нього впливають. Проведений аналіз практики застосування бюджетної підтримки міжнародними партнерами дозволив провести оцінку їхнього впливу на формування доходів Державного бюджету України. Доведено, що найбільш суттєвий їх вплив на доходи державного бюджету був у 2009–2013 роках (середньорічне наповнення спеціального фонду за рахунок таких надходжень становило 0,29 %) та у 2022–2025 роках (середньорічна частка надходжень до загального та спеціального фондів зростає до 18,18%). Запропоновано напрями удосконалення механізмів бюджетної підтримки, які враховують національні особливості реципієнтів: боргового навантаження, можливостей джерел диверсифікації міжнародної підтримки, посилення результативності, прозорості та забезпечення стійкості держави.

The article is devoted to the analysis of theoretical approaches and practical features of mechanisms and instruments for cooperation between Ukraine, international financial institutions, and the EU on issues of ensuring the country's solvency, the balance and financial stability of the country's budget system and financing the budget deficit. In the context of integration and social transformations, unprovoked military aggression against Ukraine, increasing globalisation challenges and threats to national democratic development, the issue of financial stability requires constant attention and adaptation of approaches to international cooperation, improving the public finance management system, ensuring openness and transparency of state financial policy, and the movement of financial flows. We have studied the world community's significant experience in using international support and budgetary assistance, financial and legal regulatory mechanisms, and the financing of budget programs to achieve the Sustainable Development Goals. This analysis of the implementation of international assistance mechanisms has been conducted using data on EU international partnerships. Where allowed, based on its generalisation, to determine the components of the mechanism of functioning of budget support programs for the state budget and the factors that influence it. The analysis of the practice of using budget support by international partners allowed for assessing their impact on the formation of revenues of the State Budget of Ukraine. It is proven that their most significant impact on state budget revenues fell on 2009-2013 (the average annual replenishment of the special fund at the expense of such revenues was 0.29%) and 2022-2025 (the average annual share of revenues to the general and special funds increased to 18.18%). Proposals are made for improving budgetary support mechanisms that take into account the national characteristics of recipients: debt burden, opportunities for diversifying sources of international support, enhancing effectiveness and transparency, and ensuring the sustainability of the state.

Ключові слова: державний бюджет, бюджетна підтримка, міжнародна фінансова допомога, міжнародні фінансові інституції, грант, бюджетне фінансування, дефіцит державного бюджету.

Keywords: state budget, budget support, international financial assistance, international financial institutions, grant, budget financing, state budget deficit.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ. Зовнішнє фінансування бюджетних дисбалансів відіграє важливу роль в забезпеченні стабільності національного розвитку, особливо в умовах трансформаційних змін, рецесії, коронакризи та повномасштабної агресії. Вдосконалення діючих підходів та розробка й запровадження нових програм та інструментів міжнародної підтримки країни відіграють надзвичайно важливу роль в забезпеченні національної стійкості та повоєнного відновлення України. Зазначене потребує постійного адаптивного вдосконалення системи управління державними фінансами та фінансово-бюджетного механізму держави, орієнтованого на результативність, ефективність та прозорість бюджетного процесу. Міжнародна спільнота виділяє значні обсяги фінансових ресурсів Україні, використовуючи різні джерела та інструменти фінансування, двосторонні та багатосторонні донорські фонди, механізми, інституційні програми та проекти. Спрямовуючи значні обсяги фінансових ресурсів, міжнародні партнери зосереджують свою увагу на забезпеченні фінансування пріоритетних бюджетних видатків, які не можуть бути профінансовані в повному обсязі за рахунок як обмеженості ресурсів у розпорядженні держави, так і неможливості залучення додаткових джерел фінансування внаслідок високих ризиків неповернення кредитних ресурсів, низьких кредитних рейтингів держави та боргових паперів за несприятливих умов та непередбачуваності перспектив повернення коштів. Тому головними джерелами фінансування є ресурси урядів країн-партнерів, міжнародних

організацій та фондів, що мають відповідні місії та завдання в системі світових фінансів, або спеціально створені для акумулювання роздрібнених ресурсів громад і громадян різних країн, бізнесу, інших суб'єктів міжнародного фінансового середовища, які засвідчують підтримку та допомогу нашій країні та українському народу за допомогою співфінансування державних видатків.

Серед питань, які постійно виникають при використанні бюджетних фондів та ресурсів міжнародної допомоги, є питання прозорості, плановості, результативності та ефективності витрачання бюджетних коштів, посилення якості контрольних заходів, підвищення якості міжнародної співпраці в частині дотримання інтересів учасників таких відносин.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ. Дослідженню стану та особливостей міжнародної фінансової підтримки присвячено працю *Панченко В. (2024)*[1], де проаналізовано ключові напрями використання залучених коштів та окреслено перспективи розширення міжнародної співпраці для повоєнного відновлення. Питання бюджетної підтримки України активно вивчається вітчизняними та зарубіжними дослідниками, практиками, міжнародними інституціями. Набутий досвід свідчить про широкі можливості, які відкриваються перед країною, що активно залучає бюджетну підтримку. Сутність, особливості її в своїх публікаціях *Старостенко Н., Саєнко О., Колосової В., Слинко Н. (2014)*[2]. Питання фінансування соціальних виплат населенню України за рахунок коштів ЄС як складової соціального захисту під час війни досліджувалося *Процюк І., Бойчук Д. (2023)* [3]. Питання відновлення економіки України за допомогою міжнародної допомоги досліджено *Мединською Т., Бондарбк І., Олійник Н. (2023)* [4]. Вагому нішу серед досліджень в цьому напрямі займає праця

Гапонюк М., Бороденко Т. (2025) [5], присвячена питанням ефективності бюджетної політики в умовах війни.

Водночас, надаючи належне проведенням дослідженням, залишаються актуальними та такими, що потребують подальшого вивчення та оцінок, питання щодо удосконалення механізмів та інструментів формування та використання коштів, які надходять як бюджетна підтримка в складі міжнародної фінансової допомоги. Важливими залишаються питання щодо системності та повноти фінансування проєктів національного відновлення, які реалізуються в Україні за міжнародної підтримки.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ). Метою статті є узагальнення підходів, національних і міжнародних практик та систематизація механізмів реалізації проєктів міжнародної підтримки ЄС для соціально-економічного розвитку України. Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення наступних завдань: узагальнити положення щодо сутності й механізмів реалізації бюджетної підтримки; розкрити роль бюджетної підтримки ЄС в умовах глобалізаційних викликів та повномасштабної агресії; визначити напрями вдосконалення механізмів бюджетної підтримки соціально-економічного розвитку України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБҐРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ.

Сутність та механізми реалізації бюджетної підтримки.

Дослідження сутності бюджетної підтримки пов'язане з науковими розробками, пов'язаними з питаннями формування доходів та фінансування бюджетних видатків, у тому числі з урахуванням проєктів, які фінансуються міжнародними партнерами. На різних етапах суспільного розвитку будь-якої країни співпраця з міжнародними партнерами та донорами та їхні зусилля щодо фінансування національного розвитку відігравали дієвий вплив на реалізацію *Цілей сталого розвитку ООН* [6; 7] та Україну. Діяльність ЄС

щодо підтримки країн-партнерів в частині реалізації Цілей сталого розвитку [8] передбачає реалізацію політик міжнародного співробітництва та програм для покращення інвестиційного клімату, у тому числі за допомогою програм *Global Gateway* [9]. Серед програм фінансової підтримки ЄС та міжнародних інституцій в частині прямого фінансування та з урахуванням національних особливостей, завдань і результатів, застосовуються наступні [10]:

1. Макрофінансова допомога (МФД / MFA), як короткотермінова фінансова підтримка терміном, як правило, на 2,5 роки для подолання кризових явищ, пов'язаних із платоспроможністю країни, та відновлення стабільності. Вона передбачає отримання пільгових позик чи грантів, узгоджених із фінансуванням співтовариством за умов реалізації узгоджених реформ, заходів, програм та умов.

2. Бюджетна підтримка (БП / BS), як довгостроковий механізм підтримки країн-партнерів, що передбачає реалізацію проєктів для досягнення Цілей сталого розвитку через механізми загальної бюджетної підтримки та/або механізми реалізації міжгалузевих реформ (секторальна БП). Це дозволяє ефективно використовувати потенціал та можливості як міністерства фінансів, так і галузевих міністерств.

З 1990 року Європейська Спільнота започаткувала практику надання МФД країнам, що знаходяться поза межами ЄС – країнам Центральної та Східної Європи, а пізніше до неї долучилися країни колишнього СРСР та Середземномор'я. На початку 2000-них років БП, як правило, передбачала реалізацію таких угод [2, С.7]: Угоди із забезпечення належного державного управління та розвитку (Good Governance and Development Contracts) для вдосконалення системи державного управління, проведення реформ, забезпечення фінансування сталого розвитку; Секторальні угоди (Sector Reform Contracts) спрямовані на реформування та вдосконалення державної галузевої політики, покращення державного врядування та забезпечення якості та доступності державних послуг; Угоди з розбудови держави (State

Building Contracts) для забезпечення стабільності, стійкості та поглиблення демократичного врядування в країнах партнерах.

БП спрямована на просування реформ зі сталого розвитку в країнах-партнерах та передбачає виділення відповідних форм та умов фінансування для їх реалізації з урахуванням національних особливостей та потреб. Так, за оцінками міжнародних експертів [10], БП від ЄС мала різні напрями та завдання для суверенних країн, оскільки вона орієнтована на результат та виплачується при досягненні результатів. Наприклад, БП була спрямована на забезпечення соціальних виплат в Тунісі; управління боргом та переказами в Йорданії; стабілізацію валютних резервів, реформування системи державних закупівель та боротьбу з корупцією в Грузії, Молдові та Україні, тощо. Також мали місце випадки, коли політичні кризи, невідповідності базових цінностей призвели до призупинення чи скорочення таких виплат.

Особливості, цілі, напрями, умови фінансування проєктів МФП та БП від ЄС регламентуються законодавством та реалізуються на основі укладання спеціальних договорів. Основу для такого співробітництва становлять *Договір про Європейський Союз* та *Договір про функціонування Європейського Союзу* [11]. Виділення фінансування ЄС передбачає прийняття спеціальних рішень Європейським Парламентом та Радою ЄС за пропозицією Європейської Комісії. Для прискорення прийняття рішень щодо надання МФД у 2011 р. обговорювалася доцільність впровадження Рамкового регламенту щодо багатосторонньої фінансової допомоги, але його так і не було прийнято. В сучасних умовах, окрім зазначеного, застосовуються норми *Фінансового регламенту* [12], *Керівні принципи щодо кращого регулювання* [13; 14], що застосовуються в законотворчому процесі ЄС, та враховуються оцінки результативності реалізації як окремих програм, так і тематичні оцінки з реалізації міжнародної допомоги.

Проведений аналіз реалізації зазначених механізмів міжнародної допомоги на основі даних про міжнародні партнерства ЄС (включаючи допомогу розвитку) дозволив узагальнити досвід і зробити такі висновки.

Практика застосування такої міжнародної підтримки визначається реальною ситуацією щодо світового розвитку, фінансовими потребами та можливостями учасників, узгодженням принципів, співпадінням підходів до очікуваних результатів від надання БП країн-реципієнтів, ЄС та міжнародних партнерів. Результативність програм БП визначається параметрами : загальний прогрес реалізації політики, забезпечення прозорості державних фінансів, досягнення визначених показників ефективності, удосконалення системи управління державними фінансами, проведення реформ та підвищення ефективності державних інституцій, нагляду та парламентського контролю, забезпечення сталого зростання, розширення доступності послуг населенню.

Погоджуємося з підходом *Колосової В.П. (2016)* [15, С. 6], що ресурси МФО за умови їх ефективного використання є важливим джерелом забезпечення реалізації пріоритетних проектів і завдань соціального та економічного розвитку, інструментом інституційних перетворень та міжнародної інтеграції України.

Запровадження інструментів міжнародної бюджетної підтримки (БП) в нашій державі розпочалося в рамках реалізації відповідних програм з боку ЄС, визначених Правилами бюджетної підтримки ЄС [16]. Бюджетна підтримка поступово замінила практики підтримки платіжного балансу та структурної перебудови наприкінці 1990-х років [17]. Застосування даного інструменту постійно вдосконалювалося з урахуванням набутого досвіду та результативності застосування в різних країнах-отримувачах коштів ЄС, а також нових розробок у його застосуванні. Наприклад, за підсумками проведеної оцінки застосування інструменту до 2012 р. було визначено, що на той період головною метою його застосування було скорочення бідності в країнах-реципієнтах. Міжнародні експерти, оцінюючи результативність його застосування, також відмітили слабкий зв'язок скорочення бідності та економічного зростання. Водночас окреслено важливість даного інструменту в частині збільшення доступності державних послуг, зокрема в соціальній сфері,

але якість державних послуг здебільшого залишилася незмінною. Підкреслено важливість подальшого фінансування за допомогою бюджетної підтримки, яке відбувається в контексті удосконалення управління державними фінансами (PFM) та дотримання положень *Паризької декларації* [18], оскільки воно вплинуло на підтримку макроекономічної стабільності, обмеження розмірів бюджетного дефіциту та скорочення внутрішнього державного боргу. Серед переваг використання даного інструменту вже тоді було відмічено наступні: розширення доступу до державних послуг; збереження макроекономічної стабільності, можливість гармонізації підходів з урахування інтересів багатьох донорів та національних пріоритетів; передбачуваність та простота надання; нижчі трансакційні витрати у порівнянні з іншими видами фінансової допомоги та подальша можливість скорочення таких витрат, а на довгострокову перспективу, з урахування впливу часового лагу, сприяти економічному зростанню та скорочення бідності, при забезпеченні безперервного фінансування з бюджетної підтримки. Серед ризиків для реципієнтів варто відмітити наступні: застосування принципів, що може призвести до її скорочення чи призупинення. Негативно може вплинути багатоцільове бюджетне фінансування, перевантаженість показниками ефективності та умовами розподілу коштів [19, с. 6-7].

Бюджетне фінансування в сучасних умовах розглядається як механізм, який є складовою бюджетного процесу та передбачає виділення коштів до казначейств країн-партнерів на умовах партнерства, відповідальності країн, довіри та оцінки ефективності використання наданих коштів [2; 20]. Дослідивши та узагальнивши вітчизняні та зарубіжні розробки з питань функціонування бюджетної підтримки, запропоновано підхід щодо структури механізму бюджетної підтримки, що надається Україні міжнародними інституціями та ЄС (див. рис.1).

Використання базових та варіативних траншів при реалізації програм БП залежить від особливостей співпраці уряду країни-реципієнта з міжнародними донорами, що затверджуються угодою про фінансування.

Рис. 1. Складові механізму функціонування програм бюджетної підтримки державного бюджету

Джерело: розроблено авторами на основі джерел: [2, 13-17, 19]

Значним поштовхом для поширення застосування інструментів фінансової підтримки стала світова фінансова криза 2008-2009 років, боротьба з наслідками кризи COVID-19 (3 млрд євро отримали 10 країн-партнерів ЄС для подолання наслідків кризи COVID-19), російська агресія проти України та подальша ескалація військової напруги на європейському континенті та світі [21]. Реалізація політики ЄС щодо підтримки країн-партнерів передбачає використання різних інструментів та механізмів, як зазначалося вище, із урахуванням національних особливостей, потреб та прагнень щодо досягнення Цілей сталого розвитку й якісних індикаторів результативності програм. Це відповідним чином впливає на співробітництво

ЄС, міжнародних партнерів та реципієнтів. Наприклад, досвід надання секторальної бюджетної підтримки в освітній сфері засвідчив важливість не лише цільового фінансування проєктів, використовуючи спеціальні фонди державного бюджету, але й важливості отриманих результатів для суспільного розвитку та досягнення відповідних індикаторів результативності політик ЄС. За результатами незалежної оцінки фінансової підтримки ЄС країн-партнерів в Африці, Азії, Латинській Америці та Карибському басейні у секторі освіти (2014-2024) [22, С. 10-12] експерти зробили висновки не лише про те, що ЄС відіграє провідну роль у фінансуванні освіти на світовому рівні; спільно Німеччиною та Францією протягом 2014-2024 років на освіту в країнах-партнерах виділено 7 млрд євро; але й про те, що у 2002–2014 роках фінансування освіти розглядалося в контексті скорочення бідності, а в наступні роки таке фінансування визначалося пріоритетний напрям, який поєднує індивідуальну та суспільну мету, що у 2021 році було відображено як складова європейської стратегії «*Global Gateway*» [23]. Остання спрямована «на інвестування у стійкі та надійні зв'язки, що працюють на благо людей та планети» та «зосереджена на розвитку розумних, чистих та безпечних зв'язків у таких сферах, як цифрові технології, енергетика та транспорт, а також на зміцненні систем охорони здоров'я, освіти та досліджень». Запровадження Стратегії вплинуло на пріоритети та механізми фінансування, зокрема на зміну акцентів з початкової освіти на професійно-технічну та вищу освіту. Відповідно відбулися зміни у фінансуванні: зросли його обсяги, географія проєктів та напрями.

Роль бюджетної підтримки ЄС в умовах трансформаційних змін та повномасштабної агресії проти України.

Надходження ресурсів за проєктами БП та МФД до Державного бюджету України розпочалося в 2009 році, коли серед статей доходів бюджету почали виокремлювати статтю «код 42000000. Офіційні трансфери

від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій», пізніше і дотепер за даним кодом відображаються «Офіційні трансфери від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ». Дана стаття доходів враховує гранти (дарунки), надходження в рамках програм допомоги Європейського Союзу. Зазначені зміни відповідали адаптації підходів міжнародного співробітництва до сучасних механізмів та практик надання зовнішньої допомоги, забезпеченню прозорості бюджетного процесу, про що ми зазначали вище.

Досвід застосування макрофінансової допомоги від ЄС підтвердив її важливість як гнучкого кризового інструмента для підтримки України. Протягом 2014–2019 років наша країна отримала майже 4,4 млрд. євро МФД, що експертами визначається як найбільший обсяг підтримки для країн, які не є членами ЄС. Після початку повномасштабної агресії було надано ще 7,2 млрд євро макрофінансової допомоги [21, С. 6]. За результатами даного дослідження узагальнено показники БП та макрофінансової допомоги в складі доходів державного бюджету табл. 1).

Таблиця 1. Бюджетна підтримка та макрофінансова допомога Державного бюджету України у 2020-2025 роках

Показники	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Офіційні трансфери від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ, всього, млн грн	1176,00	1366,00	481090,70	433947,80	473945,20	554800,00
Питома вага надходжень в рамках програм допомоги ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ, %	0,10	0,10	26,90	16,20	15,20	14,40
Дефіцит Державного бюджету України, % ВВП	5,15	3,65	17,46	20,17	17,75	18,50

Джерело : розроблено авторами на основі джерел: [25-27]

Обсяги міжнародної допомоги мають нестійку динаміку, оскільки залежать як від укладених угод, стану реалізації програм та дотримання критеріїв, яким вона має відповідати, так і від ситуації в державі та світі. Зазначене впливає на її розміри та регулярність фінансування. Серед

найбільш значущих періодів БП до Державного бюджету України варто відзначити 2009–2013 роки, коли середньорічне фінансування спеціального фонду за рахунок таких надходжень становило 0,29 % доходів, та 2022–2025 роки, коли середньорічна частка таких доходів зросла до 18,18%. Варто враховувати, що ціна одного відсотка такого фінансування також зросла, оскільки абсолютні значення показників збільшилися.

Повномасштабна агресія проти України сформувала нові виклики й ризики для нашої фінансової та, відповідно, бюджетної системи. Міжнародна підтримка загального та спеціального фондів державного бюджету дозволила забезпечити фінансову стійкість, платоспроможність, виконання завдань і функцій держави. За рахунок офіційних трансфертів від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій та донорських установ до бюджетних фондів країни протягом 2022–2025 рр. надійшло більше 1943,78 млрд грн. Ресурси від міжнародних партнерів відіграли важливу роль у збалансуванні державного бюджету та фінансуванні бюджетного дефіциту, оскільки розміри дефіциту бюджету зростали з 17,46 % у 2022 р., 20,17 % у 2023 р. до 18,5% у 2025 р. (табл. 1).

Напрями вдосконалення механізмів бюджетної підтримки соціально-економічного розвитку України

Міжнародна спільнота, розуміючи важливість бюджетної підтримки, фінансування заходів із забезпечення стійкості, євроінтеграційних трансформацій, проведення секторальних реформ, розробляє нові підходи та вдосконалює механізми міжнародної допомоги Україні. Окремі з них ми можемо вважати пілотними проєктами, які в подальшому можуть бути використані для надзвичайного фінансування розвитку країн, що перебувають в умовах війни та потребують захисту міжнародних демократичних цінностей, принципів. Зміни в підходах щодо фінансування бюджетних дисбалансів суверенних країн засновані на використанні незалежних оцінок результативності програм БП попередніх періодів та

запровадженні комплексного й багатоканального фінансування проєктів. Це дозволяє акумулювати значні обсяги ресурсів за рахунок двостороннього та багатостороннього фінансування, а також використовувати досвід і механізми МВФ, Групи Світового банку, Європейського інвестиційного банку та інших міжнародних інституцій і фондів. Багато проєктів реалізується за участю ЄС та його бюджету на 2021-2027 роки.

За даними Європейської Комісії за останні 5 років на фінансування програм БП було виділено 8,7 млрд євро грантових виплат, що становило майже 15% зовнішньої допомоги ЄС [16; 24]. Важливим, на нашу думку, є розширення співробітництва та підтримки нашої країни за допомогою запровадження не лише нової позики з МФД, але й шляхом формування у 2024 р. Механізму співробітництва у сфері позик для України (*Ukraine Loan Cooperation Mechanism – ULCM*) [28]. Запровадження єдиного підходу ЄС до фінансування передбачає випуск ЄК облігацій у рамках програми NextGenerationEU, що забезпечує формування бюджету ЄС та фінансування відповідних програм, зокрема макрофінансової допомоги та БП для України. Комбінований підхід щодо такого мультиджерельного фінансування передбачає наступне: надання постійної фінансової підтримки, позикові ресурси передбачено виділити в обсязі до 50 млрд доларів США у вигляді грантів і кредитів для підтримки відновлення, відбудови та розвитку України у 2024 - 2027 роках, для погашення основної суми боргу та відсоткових виплат затверджено використання іммобілізованих державами-партнерами (країни G7) надзвичайні доходи від заморожених суверенних активів російського агресора.

Розширення складових механізму співробітництва *The Ukraine Facility* [29] передбачає як пряму фінансову підтримку, так і застосування спеціальної інвестиційної рамки та допомоги для вступу України до ЄС. Складова механізму прямої бюджетної підтримки та процес отримання фінансування не змінюються. Важливими для отримання БП залишаються вимоги з виконання погодженого з ЄС «Плану України», умов і критеріїв

його реалізації. Реалізація зазначеного механізму дозволила ЄС профінансувати 997,6 млрд грн до загального фонду державного бюджету у 2025 р. [27].

Спеціальна інвестиційна рамка для України забезпечує формування механізмів залучення державних та приватних іноземних інвестицій під гарантії бюджету ЄС. У її складі передбачено надання гарантій і грантів на суму 9,5 млрд євро у наступні роки [30].

Допомога у вступі до ЄС є ваговою складовою міжнародного співробітництва та фінансової підтримки України. Одночасно передбачено запровадження нових заходів для імплементації норм європейського права, проведення реформ. Така допомога поширюватиметься на різні рівні державної влади та суспільні організації.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Сучасні виклики, спровоковані агресією проти України, спонукають як національний уряд, так і міжнародну спільноту формувати нові механізми протидії агресору та забезпечувати підтримку країнам, що опинилися в скрутному становищі. Фінансування бюджетних установ, організацій, інституцій, а також безпекових, економічних та соціальних сфер країни обмежується доходною базою бюджету, що в умовах війни є критично загрозливим для суверенного розвитку. Скорочення економічного та фінансового секторів країни формує безпосередній негативний вплив на фінансовий потенціал держави та призводить до необхідності залучення зовнішнього додаткового фінансування. Дослідження особливостей МФД та БП дозволило окреслити головні складові механізму БП, які потребують постійного моніторингу та контролю з боку всіх учасників. Результати дослідження засвідчили важливість міжнародної бюджетної допомоги в умовах макрофінансової нестабільності, військової агресії, що засвідчило зростання середньорічної її частки в складі доходів Державного бюджету

України з 0,29 % у 2009–2013 рр. до 18,18% у 2022–2025 рр. Приклад надання міжнародної фінансової допомоги та бюджетної підтримки Україні засвідчив її важливість, значущість та потреби у нарощуванні її обсягів. Враховуючи геополітичні виклики та ризики в світі, ЄС та країни-партнери запроваджують нові підходи до надання міжнародної фінансової допомоги, які потребують постійного вдосконалення, адаптації до умов світового фінансового середовища. Подальший розвиток системи МФД та БП має сприяти формуванню нових моделей, у тому числі за допомогою запровадження кращих практик, розширення інструментів та реалізації системного комплексного підходу для фінансування розвитку шляхом поєднання потреб реципієнтів та інтересів міжнародних інвесторів і донорів.

Література

1. Панченко В.А. (2024) Роль міжнародної фінансової допомоги у відбудові економіки України в умовах війни. Економіка, управління та адміністрування. №2 (108). С. 139-143 URL: <https://ema.ztu.edu.ua/article/download/309278/300807>
2. Старостенко Н., Саєнко О., Колосова В. та ін. (2014). Бюджетна підтримка ЄС в Україні / за заг. ред. Н. Старостенко, автори: Н. Старостенко, О. Саєнко, В. Колосова, Н. Слинсько. К.: ФОП Москаленко О.М. 60 с.
3. Процюк І.В., Бойчук Д.С. (2023). Допомога Європейського Союзу Україні під час війни як втілення ідеї соціальної державності. *Юридичний науковий електронний журнал*. URL: https://lsej.org.ua/6_2023/7.pdf
4. Мединська Т.В., Бондарюк І.Л., Олійник Н.Р. (2023). Міжнародна допомога як основа повоєнного відновлення економіки України. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. Економічні науки. № 73. С. 93-102.
5. Гапонюк М., Бороденко Т. (2025). Бюджетна політика України в умовах війни: шляхи адаптації та стійкості. / Модерні фінанси: глобальні виклики і національна безпека. Монографія. Том 2. / за ред. д.е.н., проф. А.І. Крисоватого. Тернопіль: Економічна думка. С.57-75

6. The Sustainable Development Goals. United Nations. [Online], available at: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/development-goals/> (Accessed 29 April 2026).

7. SDG Report (2025), UN, [Online], available at: https://unstats.un.org/sdgs/report/2025/?_gl=1*d8y9wF*_ga*NjEwNzA1MzE0LjE3NTU0NDgwOTQ.*_ga_TK9BQL5X7Z*czE3Nzgxmzg0MTYkbzYkZzEkdDE3Nzgxmzg2ODQkajM4JGwwJGgw (Accessed 29 April 2026).

8. Sustainable Development Goals, European Commission, [Online], available at: https://international-partnerships.ec.europa.eu/policies/sustainable-development-goals_en (Accessed 29 April 2026).

9. Global Gateway, European Commission, [Online], available at: https://commission.europa.eu/topics/international-partnerships/global-gateway_en (Accessed 29 April 2026).

10. EU macro-financial assistance and budget support for economic stability and reforms (14 November 2025), OECD, [Online], available at: https://www.oecd.org/en/publications/development-co-operation-tips-tools-insights-practices_be69e0cf-en/eu-macro-financial-assistance-and-budget-support-for-economic-stability-and-reforms_a8c8a54e-en.html (Accessed 29 April 2026).

11. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями: Міжнародний документ від 07.02.1992, 25.03.1957, Ідентифікатор: 994_b06. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text

12. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС, Євратом) 2018/1046 від 18 липня 2018 року про фінансові правила, що застосовуються до загального бюджету Союзу : Міжнародний документ від 18.07.2018 № 2018/1046. Ідентифікатор: 984_025-18. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_025-18#Text

13. Better Regulation Guidelines, European Commission, [Online], available at: https://commission.europa.eu/law/law-making-process/better-regulation/better-regulation-guidelines-and-toolbox_en (Accessed 29 April 2026).

14. Принципи державного управління (листопад 2023). SIGMA. OECD. [Online], available at: https://www.sigmaweb.org/content/dam/sigma/uk/publications/reports/2023/11/the-principles-of-public-administration_5e68f805/cab64737-uk.pdf (Accessed 29 April 2026).
15. Колосова В. П. (2016). Вплив міжнародних фінансових організацій на економічний розвиток країни: питання теорії. *Економіка України*. № 12 (661). С.61-71.
16. Budget support. European Commission. [Online], available at: https://international-partnerships.ec.europa.eu/funding-and-technical-assistance/funding-instruments/budget-support_en (Accessed 29 April 2026).
17. Council conclusions ‘The Future Approach to EU Budget Support to Third Countries’, Council of the European Union, [Online], available at: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/foraff/130241.pdf (Accessed 29 April 2026).
18. Паризька декларація щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги : Про приєднання до Декларації див. Указ Президента N 325/2007 від 19.04.2007. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_271#Text
19. Review of Budget Support Evaluations, Ministry of Foreign Affairs of Denmark, DANIDA, Evaluation Department, April 2014, Evaluation Study 2014/1. [Online], available at: <https://www.oecd.org/derec/denmark/Review-of-Budget-Support-Evaluation.pdf> (Accessed 29 April 2026).
20. Updating EU budget support: Introducing 2017 guidelines, [Online], available at: https://capacity4dev.europa.eu/articles/updating-eu-budget-support-introducing-2017-guidelines_en (Accessed 29 April 2026).
21. Commission Staff Working Document Evaluation of Macro-financial assistance to third countries (Meta-evaluation of operations for 2010-2020), European Union, [Online], available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/GA/ALL/?uri=CELEX:52023SC0016> (Accessed 29 April 2026).
22. Evaluation of the EU's support to partner countries in the education sector (2014-2024), Final report, [Online], available at: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/5deb11a4-19fe-11f1-9769-01aa75ed71a1/language-en> (Accessed 29 April 2026).

23. EU's 2021 Global Gateway, European Commission, [Online], available at: https://commission.europa.eu/topics/international-partnerships/global-gateway_en (Accessed 29 April 2026).

24. Annual Report on the Implementation of the European Union's External Action Instruments in 2023 (2024), [Online], available at: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/678a5370-bdba-11ef-91ed-01aa75ed71a1> (Accessed 29 April 2026).

25. Статистичний збірник: «Бюджет України 2021». Міністерство фінансів України. 2022 р. Київ. URL: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik>

26. Статистичний збірник: «Бюджет України 2024». Міністерство фінансів України. 2025 р. Київ. URL: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik>

27. Інформація Міністерства фінансів України про виконання Державного бюджету України за 2025 рік. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_of_2025-770

28. The Ukraine Loan Cooperation Mechanism and exceptional macro-financial assistance, European Parliamentary Research Service, [Online], available at: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/767160/EPRS_BRI\(2024\)767160_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/767160/EPRS_BRI(2024)767160_EN.pdf) (Accessed 29 April 2026).

29. Рамкова Угода між Україною та Європейським Союзом щодо спеціальних механізмів реалізації фінансування Союзу для України згідно з інструментом Ukraine Facility : Міжнародний документ, Кабінет Міністрів України, Європейський Союз, від 21.05.2024, 22.05.2024, Ідентифікатор: 984_008-24. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-24#Text

30. The Ukraine Facility, European Commission, [Online], available at: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine/ukraine-facility_en (Accessed 29 April 2026).

References

1. Panchenko, V.A. (2024), “The role of international financial assistance in the reconstruction of Ukraine's economy in war conditions”, *Ekonomika*,

upravlinnia ta administruvannia, [Online], vol. 2 (108), pp. 139–143, available at: <https://ema.ztu.edu.ua/article/download/309278/300807> (Accessed 10 May 2026).

2. Starostenko, N., Saienko, O. and Kolosova, V. (2014), *Biudzhetna pidtrymka YES v Ukraini* [EU Budget Support in Ukraine], FOP Moskalenko O.M., Kyiv, Ukraine.

3. Protsiuk, I.V. and Boichuk, D.S. (2023), “European Union Assistance to Ukraine during the War as an Embodiment of the Idea of Social Statehood”, *Yurydychnyi naukovi elektronnyi zhurnal*, [Online], available at: https://lsej.org.ua/6_2023/7.pdf (Accessed 10 May 2026).

4. Medyns'ka, T., Bodnariuk, I. and Olijnyk, N. (2023), “International assistance as a basis for post-war economic recovery in Ukraine”, *Visnyk Lvivskoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, vol. 73, pp. 93-102.

5. Haponiuk, M. and Borodenko, T. (2025), “Budgetary Policy of Ukraine in Wartime: Ways of Adaptation and Sustainability”. *Moderni finansy: hlobalni vyklyky i natsionalna bezpeka* [Modern Finance: Global Challenges and National Security], vol. 2, Ekonomichna dumka, Ternopil, Ukraine, pp. 57-75.

6. United Nations (2026), “The Sustainable Development Goals”, [Online], available at: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/development-goals/> (Accessed 29 April 2026).

7. UN (2025), “SDG Report”, [Online], available at: https://unstats.un.org/sdgs/report/2025/?_gl=1*d8y9wf*_ga*NjEwNzA1MzE0LjE3NTU0NDgwOTQ.*_ga_TK9BQL5X7Z*czE3NzgXMzg0MTYkbzYkZzEkdDE3NzgXMzg2ODQkajM4JGwwJGgw (Accessed 29 April 2026).

8. European Commission (2026), “Sustainable Development Goals”, [Online], available at: https://international-partnerships.ec.europa.eu/policies/sustainable-development-goals_en (Accessed 29 April 2026).

9. European Commission (2026), “Global Gateway”, [Online], available at: https://commission.europa.eu/topics/international-partnerships/global-gateway_en (Accessed 29 April 2026).

10. OECD (2025), “EU macro financial assistance and budget support for economic stability and reforms”, [Online], available at: https://www.oecd.org/en/publications/development-co-operation-tips-tools-insights-practices_be69e0cf-en/eu-macro-financial-assistance-and-budget-support-for-economic-stability-and-reforms_a8c8a54e-en.html (Accessed 29 April 2026).

11. International document (1957), “ Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union with protocols and declarations ”, [Online], available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text (Accessed 29 April 2026).

12. International document (2018), “Regulation (EU, Euratom) 2018/1046 of the European Parliament and of the Council of 18 July 2018 on the financial rules applicable to the general budget of the Union”, [Online], available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_025-18#Text (Accessed 29 April 2026).

13. European Commission. (2026), “Better Regulation Guidelines”, available at: [Online], available at: https://commission.europa.eu/law/law-making-process/better-regulation/better-regulation-guidelines-and-toolbox_en (Accessed 29 April 2026).

14. SIGMA, OECD (2023), “The Principles of Public Administration”, [Online], available at: https://www.sigmaweb.org/content/dam/sigma/uk/publications/reports/2023/11/the-principles-of-public-administration_5e68f805/cab64737-uk.pdf (Accessed 29 April 2026).

15. Kolosova, V.P. (2016), “The influence of international financial organizations on the economic development of the country: issues of theory”, *Ekonomika Ukrainy*, vol. 12, pp. 61–71.

16. European Commission (2026), “Budget support”, [Online], available at: https://international-partnerships.ec.europa.eu/funding-and-technical-assistance/funding-instruments/budget-support_en (Accessed 29 April 2026).

17. Council of the European Union (2912) Council conclusions “The Future Approach to EU Budget Support to Third Countries”, [Online], available at: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/foraff/130241.pdf (Accessed 29 April 2026).

18. President of Ukraine (2007), Decree “Paris Declaration on Aid Effectiveness: On joining the Declaration”, available at: [Online], available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_271#Text (Accessed 29 April 2026).

19. Ministry of Foreign Affairs of Denmark, DANIDA, Evaluation Department (2014), “Review of Budget Support Evaluations”, OECD, Evaluation Study 2014/1. [Online], available at: <https://www.oecd.org/derec/denmark/Review-of-Budget-Support-Evaluation.pdf> (Accessed 29 April 2026).

20. EU (2017), “Updating EU budget support: Introducing 2017 guidelines”, [Online], available at: https://capacity4dev.europa.eu/articles/updating-eu-budget-support-introducing-2017-guidelines_en (Accessed 29 April 2026).

21. European Union (2021), “Commission Staff Working Document Evaluation of Macro-financial assistance to third countries (Meta-evaluation of operations for 2010-2020)”, [Online], available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/GA/ALL/?uri=CELEX:52023SC0016> (Accessed 29 April 2026).

22. EU (2025), “Evaluation of the EU's support to partner countries in the education sector (2014-2024), Final report”, [Online], available at: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/5deb11a4-19fe-11f1-9769-01aa75ed71a1/language-en> (Accessed 29 April 2026).

23. European Commission (2021), “EU’s 2021 Global Gateway”, [Online], available at: https://commission.europa.eu/topics/international-partnerships/global-gateway_en (Accessed 29 April 2026).

24. EU (2024), “Annual Report on the Implementation of the European Union's External Action Instruments in 2023”, [Online], available at: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/678a5370-bdba-11ef-91ed-01aa75ed71a1> (Accessed 29 April 2026).

25. Ministry of Finance of Ukraine (2022), “Statistical collection: "Budget of Ukraine 2021”, [Online], available at: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik> (Accessed 29 April 2026).

26. Ministry of Finance of Ukraine (2025), “Statistical collection: "Budget of Ukraine 2024”, [Online], available at: <https://mof.gov.ua/u> (Accessed 29 April 2026).

27. Ministry of Finance of Ukraine (2026), “Information from the Ministry of Finance of Ukraine on the implementation of the State Budget of Ukraine for 2025”, available at: [Online], available at: https://mof.gov.ua/uk/budget_of_2025-770 (Accessed 29 April 2026).

28. European Parliamentary Research Service (2024), “The Ukraine Loan Cooperation Mechanism and exceptional macro-financial assistance ”, [Online], available at: [Online], available at: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/767160/EPRS_BRI\(2024\)767160_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/767160/EPRS_BRI(2024)767160_EN.pdf) (Accessed 29 April 2026).

29. Cabinet of Ministers of Ukraine (2024), “Framework Agreement between Ukraine and the European Union on special mechanisms for implementing Union financing for Ukraine under the Ukraine Facility”, [Online], available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-24#Text (Accessed 29 April 2026).

30. European Commission (2026), “The Ukraine Facility”, [Online], available at: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine/ukraine-facility_en (Accessed 29 April 2026).

Отримано редакцією журналу / Received: 15.05.26

Прорецензовано / Revised: 22.05.26

Дата публікації / Published: 26.05.26